

УДК 332.1:658
JEL D20, R13

О. В. Ляховська

кандидат економічних наук, молодший науковий співробітник
відділу розвитку виробничої сфери регіону та інвестицій
ДУ «Інститут регіональних досліджень
імені М. І. Долішнього НАН України», м. Львів
e-mail: skalecka.olena@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-4838-5619>

ОЦІНКА ПОКАЗНИКІВ ДІЯЛЬНОСТІ ХІМІЧНИХ ПІДПРИЄМСТВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Наведено загальну характеристику хімічних підприємств Західного регіону. Виявлено, що ключову частину займають підприємства з виробництва основної хімічної продукції, добрив і азотних сполук, пластмас і синтетичного каучуку в первинних формах (40%). Найбільшими з них є: ТОВ «Карпатнафтохім» та ПрАТ «Рівнеазот». Частка зазначених підприємств в обсязі реалізованих хімічних речовин і хімічної продукції регіону становить близько 87%. Наведено загальну характеристику діяльності цих підприємств. Охарактеризовано хімічні підприємства регіону, що розвиваються: ТОВ «Карпатсмолі», ТЗОВ «Поліком», ТЗОВ «Полікем», ТЗОВ «Живиця плюс» і ПАТ «Львівський хімічний завод». Виявлено проблеми розвитку хімічних підприємств Західного регіону, зокрема: екологічні проблеми, необхідність сприяння розробленню сировинних ресурсів, організація нових виробництв та інші, а також, запропоновано шляхи їх вирішення.

Ключові слова: хімічна промисловість, хімічні підприємства, хімічне виробництво, обсяг реалізованих хімічних речовин і хімічної продукції.

Lyakhovska O. ESTIMATION OF ACTIVITY INDICATORS OF CHEMICAL ENTERPRISES IN THE WESTERN REGION OF UKRAINE

The general description of the chemical industry enterprises in the Western region is given. The paper reveals that the main part of the chemical industry enterprises of the region accounts for the enterprises producing basic chemical products, fertilizers and nitrogen compounds, plastics and synthetic rubber in primary forms (40%). The largest chemical enterprises are: LLC «Karpatnaftokhim» – the only Ukrainian producer of ethylene, propylene, benzene, C9 fractions, polyethylene, as well as caustic soda and suspension polyvinyl chloride; PJSC «Rivneazot» is one of the largest producers of mineral fertilizers and adipic acid in Ukraine. Their share in the volume of sold chemicals and chemical products in the region is about 87%. A general description of the activity of these enterprises is given. The activity of the chemical industry enterprises of the developing region is described: LLC «KarpatSmoly» is one of the largest manufacturers of low-toxic resins in Ukraine (U-type carbamide-formaldehyde resins of types E-1, ½ E-1 and E-0 and melamine resins UMF, MUF, MF); Polikom Ltd. – is engaged in the development of compositions based on PVC, the production of commercial PVC-plastisols and decorative granulates for the production of wallpaper, linoleum, artificial leather, LLC Polikem – produces plasticizers of five types (dioctyl phthalate, dioctyladipinate, diisodecyladipinate, dibutylmalinate, dizononyl phthalate); Zhivitsa Plus Ltd – specializes in the production of low-toxic aminometallergic resins; PJSC «Lviv Chemical Plant» is the only producer of technical gases in the Western Ukraine. The basic problems of the development of chemical industry enterprises in the Western region are revealed, in particular: environmental problems, the need to promote the development of raw materials, the organization of new industries and others. In order to provide more efficient work of chemical industry enterprises, it is proposed to gradually modernize equipment, introduce innovative technological processes, and apply more energy-saving methods of production. The fact that these measures will contribute to satisfying market demand, expanding the range of products and increasing the competitiveness of enterprises on the world market of chemical products is emphasized.

Keywords: chemical industry, chemical industry enterprises, chemical production, volume of chemicals sold and chemical products.

Постановка проблеми. Хімічна промисловість Західного регіону України має значні перспективи в контексті забезпечення природними сировинними ресурсами. Проте постає чимало проблем і загроз для хімічних підприємств, зокрема політико-економічні проблеми, низький рівень технологічного розвитку, екологічні небезпеки, велика конкуренція на міжнародному ринку тощо. Тому необхідно дати оцінку хімічним підприємствам Західного регіону та виявити шляхи вдосконалення їх діяльності.

Аналіз останніх досліджень. Можна відзначити дослідження розвитку хімічної промисловості України таких науковців: Т. П. Гудзь [1], М. В. Касаткіна [2], В. Л. Мазур [3], І. І. [Павленко [4], П. Г. Перерва [5] та ін. Західний регіон представлений кількома ключовими хімічними

підприємствами, що формують основні тенденції у цьому напрямі промисловості. Тому доцільно проаналізувати діяльність найбільших хімічних підприємств регіону та запропонувати напрями вдосконалення ефективності їх роботи.

Мета статті. Охарактеризувати ключові хімічні підприємства Західного регіону та виявити шляхи вдосконалення їх діяльності.

Основні результати дослідження. Хімічна промисловість Західного регіону представлена близько 400 підприємствами, значна частина яких (близько 40%) займається виробництвом основної хімічної продукції, добрив і азотних сполук, пластмас і синтетичного каучуку в первинних формах (рис. 1).

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

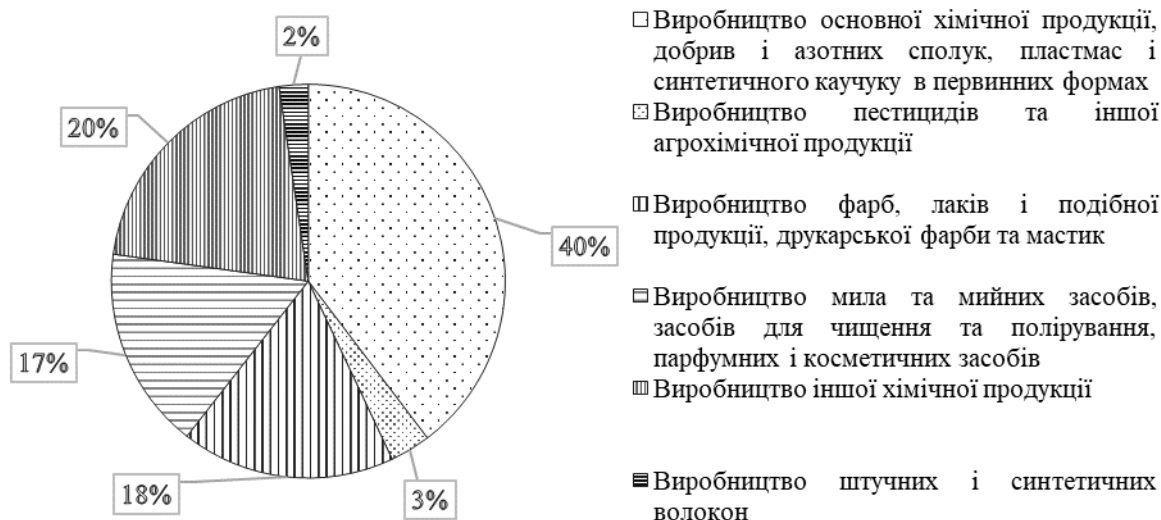


Рис. 1. Розподіл хімічних підприємств Західного регіону за видами виробництв, %

Побудовано за [6].

До найбільших хімічних підприємств Західного регіону належать ПрАТ «Рівнеазот» та ТОВ «Карпатнафтохім». Обсяг реалізованих хімічних речовин і хімічної продукції цих підприємств

становить близько 87% від показника по регіону (рис. 2).

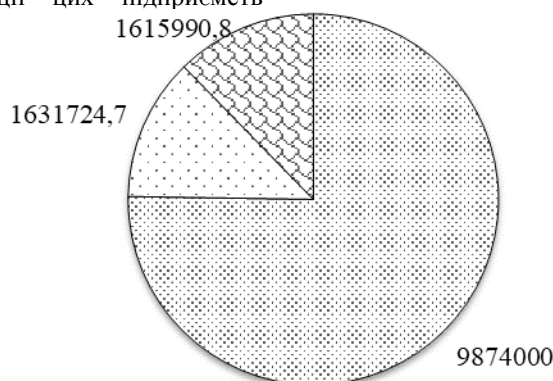


Рис. 2. Обсяг реалізованих хімічних речовин і хімічної продукції в Західному регіоні у 2017 р., тис. грн

Побудовано за [7-9].

ТОВ «Карпатнафтохім» є найбільшим і єдиним в Україні виробником етилену, пропілену, бензолу, фракції С9, поліетилену, а також каустичної соди і полівінілхлориду суспензійного (ПВХ-С) (табл. 1). ТОВ «Карпатнафтохім» створене у 2004 р. у м. Калуші на базі технологічно-матеріального забезпечення концерну «Хлорвініл» (у 1990-х рр. перейменованій у ВАТ «Оріана», пізніше – ЗАТ «Лукор»). У 2012 р. завод зупинив свою діяльність на п'ять років. У червні 2017 р. підприємство відновило свою роботу, що значно вплинуло на обсяг реалізованої хімічної продукції в області (у 2017 р. порівняно з 2016 р. цей показник зріс майже у 4,6 рази). Частка підприємства в обсязі реалізованих хімічних речовин і хімічної продукції в Україні у 2017 р. досягла 15%.

Пріоритетними ринками реалізації ПВХ-С є Україна (реалізовано 22% всього ПВХ-С), Туреччина (70%) та країни СНД – 8%. З 2012 р. виробництво на підприємстві було призупинено у зв'язку зі складною політико-економічною ситуацією в країні. У 2017 р.

підприємство відновило свою роботу і впроваджує нові методи виробництва та нові установки (до прикладу, у 2018 р. встановлено нову установку знекиснення водню), що сприяє збільшенню потужностей та ефективності виробництва [7] (табл. 2).

Таблиця 1

Результати діяльності ПрАТ «Рівнеазот»

Показник	Тис. грн
Обсяг реалізації основної продукції (2017 р.)	Аміачна селітра – 500154,7
	Аміачна селітра (з давальницької сировини) – 670183,3
	Вапняково-аміачна селітра – 304221,6
	Вапняково-аміачна селітра (з давальницької сировини) – 157165,1
Активи (2017 р.)	5002691
Чистий фінансовий результат	(2015 р.) – 5002691
	(2016 р.) – 3368916
	(2017 р.) – 1115703

Побудовано за [8].

Таблиця 2
Обсяги реалізованої продукції ТОВ «Карпатнафтохім» у 2017 р.

Основна продукція	Обсяг реалізації, тис. грн	Обсяг реалізації, тис. т	Проектна потужність, тис. т
Етилен	568000	19	250
Пропілен	1552000	71	117
Бутилен-бутидієнова фракція	496000	45	-
Бензол	821000	44	101,1
Фракція С9	248000	30	-
Смола тяжка піролізу	90000	18	-
Поліетилен	1913000	59	100
Полівінілхлорид суспензійний	3313000	141	300
Сода каустична	873000	93	206

Побудовано за [7].

ПрАТ «Рівнеазот» – підприємство, що входить до групи Ostchem і є одним із найбільших в Україні виробників з виготовлення мінеральних добрив та адипінової кислоти. Понад 40 країн світу використовують продукцію ПрАТ «Рівнеазот» (країни ЄС, Східна Азія, Об'єднані Арабські Емірати, Росія). За останні роки під впливом зміни політико-економічного становища в Україні фінансові результати діяльності підприємства значно погіршилися (табл. 1). Основною причиною негативних фінансових результатів було зростання ціни на газ, вартість якого займає 40% від собівартості продукції. Як наслідок, у 2017 р. було тимчасово призупинено діяльність підприємства та відбувся перехід на роботу з давальницькою сировиною [8].

У Західному регіоні донедавна функціонували такі найбільші заводи, як Стебницьке ПрАТ «СГХП Полімінерал» та Калійний завод ВАТ «Оріана» (м. Калуш), що спеціалізувались на виробництві калійних солей, однак сьогодні ці підприємства закриті. Натомість серед перспективних хімічних підприємств можна виділити ТОВ «Карпатсмоли» (м. Калуш), групу компаній «Поліком» (Івано-Франківська область) і ПАТ «Львівський хімічний завод» (м. Львів).

ТОВ «Карпатсмоли» – один із найбільших виробників низькотоксичних смол в Україні: карбамідоформальдегідних смол типів E-1, 1/2 E-1 і E-0 та меламінових смол UMF, MUF, MF, який використовує для їх виробництва енергозберігаючі технології та власні допоміжні енергоресурси. Карбамідоформальдегідні смоли, а також композиції на їх основі знаходять широке застосування, не тільки в традиційній деревообробній промисловості, але й в електротехнічній галузі, машинобудуванні, будівництві, у виробництві будівельних та утеплювальних матеріалів. Сьогодні – це єдине підприємство з виробництва низькотоксичних смол, а окрім того, єдине підприємство, що здійснило реєстрацію своєї продукції за європейською системою REACH, яка підтверджує високу якість та безпеку товару [10].

В Івано-Франківській області розташована група компаній «Поліком», до якої входять підприємства ТЗОВ «Поліком», ТЗОВ «Полікем», ТЗОВ «Живиця плюс». Загалом, у роботі підприємств зайнято понад 150 працівників, загальна потужність – понад 40 тис. тонн у рік. Кожне з підприємств займається окремим видом виробництва.

Товариство з обмеженою відповідальністю «Поліком» засноване у 1997 р. ТОВ «Поліком». Сьогодні підприємство

є лідером серед країн колишнього СРСР у розробці композицій на основі ПВХ, виробництві товарних ПВХ-пластизолів і декор-гранулятів для виробництва шпалер, лінолеуму, штучної шкіри, герметизуючих прокладок технічного і харчового призначення, а також для виробництва рулонних технічних матеріалів (тенти, банери, геомембрани), захисних робочих рукавиць і сувенірної продукції. Підприємство також випускає органічні пігментні пасти для тонування ПВХ-пластизолів, водні системи для виробництва шпалер, пігментні пасти для їх тонування, обезпилені ефект-пігменти, диспергуючі та інші поліфункціональні добавки для різних галузей застосування з врахуванням їх індивідуальних властивостей [11].

Товариство з обмеженою відповідальністю «Полікем» – виробниче хімічне підприємство, засноване у 2005 р. ТОВ «Поліком» спільно із словацькими партнерами. У 2007 р. підприємство запустило в експлуатацію виробничі потужності для виготовлення пластифікаторів полівінілхлориду та інших полімерів із потужністю понад 15 тис. тонн на рік. Станом на сьогодні підприємство виробляє пластифікатори п'яти типів, а саме: діоктилфталат (ДОФ), діоктіладіпінат (ДОА), дізодециладіпінат (ДДА), дібутилмалеінат (ДБМ), дізононілфталат (ДІНФ). У 2016 р. підприємством розпочато виробництво ПВА-клеїв широкого промислового та побутового призначення [12].

Товариство з обмеженою відповідальністю «Живиця Плюс» – виробниче підприємство, засноване ТОВ «Поліком» спільно з партнерами у 2005 р., спеціалізується на виробництві низькотоксичних аміноформальдегідних смол, які в основному використовуються в деревообробній та металевій промисловості. Виробничі потужності ТЗОВ «Живиця Плюс» становлять понад 20 тис. тонн на рік [12].

Публічне акціонерне товариство «Львівський хімічний завод» – єдиний в Західній Україні виробник технічних газів. Завод виробляє і постачає азот рідкий і газоподібний, кисень технічний рідкий і газоподібний, кисень медичний рідкий і газоподібний, аргон, різноманітні газові технічні та харчові, є постачальником діоксиду вуглецю імпортного виробництва. Підприємство є постачальником газу усім великим підприємствам Західного регіону [13].

Хімічні підприємства Західного регіону мають сприятливі умови для розвитку з позиції забезпеченості природними ресурсами. Втім, є і суттєві проблеми та завдання, які потребують вирішення, зокрема:

- екологічні проблеми (зокрема, на місці діяльності колишнього ДП «Калійний завод» (Івано-Франківська область) досі існує ризик екологічної катастрофи, що пов'язана з недофінансуванням утилізації небезпечних для середовища розсолів);
- необхідність сприяння розробленню сировинних ресурсів у Львівській та Івано-Франківській областях (запаси калійних руд до 6,8 млрд тонн);
- будівництво заводів із виробництва кальцинованої сировини для скляної промисловості (на базі сировинних ресурсів м. Калуш);
- організація виробництва нових продуктів шляхом поглибленої переробки наявних сировинних ресурсів і продуктів та інших.

Для забезпечення ефективнішої роботи хімічних підприємств необхідно поступово модернізувати обладнання, запроваджувати інноваційні технологічні процеси, застосовувати більш енергозаощадливі методи виробництва. Зазначені заходи сприятимуть

забезпеченню попиту ринку, розширенню асортименту продукції та зростанню конкурентоспроможності підприємств на світовому ринку хімічної продукції. Окрім того, природні ресурси, які вичерпали себе в плані розвитку хімічної промисловості, можна використовувати в інших цілях (до прикладу, на базі рудника №1 колишнього СДГХП «Полімінерал» (м. Стебник) можна створити лікувальні санаторії (за зразком села Солотвино Закарпатської області)), що сприятиме розвитку інфраструктури регіону.

Висновки. Хімічна промисловість Західного регіону представлена низкою великих підприємств, що активно розвиваються. Цьому сприяє забезпеченість регіону природними ресурсами та, частково, технологічними базами (від старих заводів). За умови ефективного управління діяльністю означених підприємств (технологічне оновлення, енергозаощадливе виробництво, фінансування науково-технологічних розробок тощо) можна закріпити їх конкурентоспроможні позиції як на внутрішньому, так і міжнародному ринку хімічної продукції.

Список використаних джерел

1. Гудзь Т. П. Досягнення фінансової рівноваги підприємствами хімічної промисловості України як умова їх сталого розвитку. *Фінансова система країни: тенденції та перспективи розвитку*: матеріали IV Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції. Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2017. С. 35-42.

2. Касаткіна М. В. Конкурентоспроможність підприємств хімічної промисловості: сучасні чинники впливу. *Економіка і регіон: науковий вісник*. 2011. № 2. С. 164-169.

3. Мазур В. Л. Проблеми промислової політики в Україні. *Економіка України*. 2016. № 12. С. 47-60.

4. Павленко І. І. Оцінка потенціалу підвищення конкурентоспроможності підприємств хімічної промисловості. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*: зб. наук. пр. 2015. № 2(12). С. 8-13.

5. Перерва П. Г. Формування стратегії розвитку підприємств хімічної промисловості. *Вісник Національного технічного університету «ХПИ»*. Серія: *Технічний прогрес та ефективність виробництва*: зб. наук. пр. 2013. Вип. 21(994). С. 112-119.

6. Хімічне виробництво. *Бізнес-Гід*: сайт. URL: <https://business-guide.com.ua/enterprises?q=&o=360&v=344>

7. Офіційні дані. 2018. *ТОВ «Карпатнафтохім»*: офіційний сайт. URL: <http://www.knh.com.ua/uk>

8. Офіційні дані. 2018. *ПрАТ «Рівнеазот»*: офіційний сайт. URL: <http://www.azot.rv.ua>

9. Офіційні дані. 2018. *Державна служба статистики України*: офіційний сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua>

10. Офіційні дані. 2018. *ТОВ «Карпатсмолі»*: офіційний сайт. URL: <http://karpatsmoly.com>

11. Офіційні дані. 2018. *ТОВ «Поліком»*: офіційний сайт. URL: <http://polikom.net.ua>

12. Офіційні дані. 2018. *Група компаній «Поліком»*: офіційний сайт. URL: <http://polikom.group>

13. Офіційні дані. 2018. *ПАТ «Львівський хімічний завод»*: офіційний сайт. URL: <http://www.lhz.com.ua/ua>

References

1. Hudz, T. P. (2017). Dosyahnennya finansovoyi rivnovahy pidpryyemstvamy khimichnoyi promyslovosti Ukrainy yak umova yikh staloho rozvytku [Achievement of financial equilibrium by the enterprises of the chemical industry of Ukraine as a condition for their sustainable development]. In *Finansova systema krayiny: tendentsiyi ta perspektyvy rozvytku* [The financial system of the country: trends and prospects of development]: Materials of the IV International Scientific and Practical Internet Conference (pp. 35-42). [in Ukrainian].

2. Kasatkina, M. V. (2011). Konkurentospromozhnist' pidpryyemstv khimichnoyi promyslovosti: suchasni chynnyky vplyvu [Competitiveness of chemical industry enterprises: modern factors of influence]. *Ekonomika i rehion: naukovyy visnyk – Economy and Region: Scientific Bulletin*, 2, 164-169. [in Ukrainian].

3. Mazur, V. L. (2016). Problemy promyslovyi polityky v Ukraini [Problems of Industrial Policy in Ukraine]. *Ekonomika Ukrainy – Economy of Ukraine*, 12, 47-60. [in Ukrainian].

4. Pavlenko, I. I. (2015). Otsinka potentsialu pidvyshchennya konkurentospromozhnosti pidpryyemstv khimichnoyi promyslovosti [Assessment of the potential of increasing the competitiveness of chemical industry enterprises]. In *Teoretychni i praktychni aspekty ekonomiky ta intelektual'noyi vlasnosti* [Theoretical and practical aspects of economics and intellectual property]: Vol. 2(12) (pp. 8-13). [in Ukrainian].

5. Pererva, P. G. (2013). Formuvannya stratehiyi rozvytku pidpryyemstv khimichnoyi promyslovosti [Formation of the strategy of development of enterprises of the chemical industry]. In *Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu «Kharkivsk'yy politekhnichnyy instytut»*. Seriya: *Tekhnichnyy prohres i efektyvnist' vyrobnytstva* [Bulletin of the National Technical University «Kharkiv Polytechnic Institute». Series *Technological progress and efficiency of production*]: Vol. 21(994) (pp. 112-119). [in Ukrainian].

6. Khimichne vyrobnytstvo [Chemical production] (2018). *Biznes-Hid – Business-Guide*. Website. Retrieved from <https://business-guide.com.ua/enterprises?q=&o=360&v=344> [in Ukrainian].

7. Ofitsiyini dani [Official data] (2018). *Karpatnaftokhim Ltd.*: Website. Retrieved from <http://www.knh.com.ua/uk> [in Ukrainian].

8. Ofitsiyini dani [Official data] (2018). *PJSC Rivneazot*. Website. Retrieved from <http://www.azot.rv.ua/> [in Ukrainian].

9. Ofitsiyini dani [Official data] (2018). *State Statistics Service of Ukraine*: Website. Retrieved from <http://www.ukrstat.gov.ua> [in Ukrainian].

10. Ofitsiyini dani [Official data] (2018). *Karpatsmoly Ltd.*: Website. Retrieved from <http://karpatsmoly.com> [in Ukrainian].

11. Ofitsiyini dani [Official data] (2018). *Polikom Ltd.*: Website. Retrieved from <http://polikom.net.ua> [in Ukrainian].

12. Ofitsiyini dani [Official data] (2018). *Polikom Group of Companies*: Website. Retrieved from <http://polikom.group> [in Ukrainian].

13. Ofitsiyini dani [Official data] (2018). *PJSC Lviv Chemical Plant*: Website. Retrieved from <http://www.lhz.com.ua/ua> [in Ukrainian].

Надійшло 17.10.2018 р.